

ՕՐԱԳԻՐ ԶՄԻՌՆԵՒԱՅ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԶՄԻՌՆԵՒԱՅ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ 1 ՄԱՐՏ 1869

ԹԻՒ 852

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ԶՄԻՌՆԵՒԱՅ 28 ՓԵՏՈՒԱՐ

Թուրքաւորներ և Հելլենացի մէջ պատահած վէճը՝ որ Եւրոպայի ընդհանուր խաղաղութիւնը իրաւունքը կը սպառնար, փառքի վեհապալատը շատ անգամ քննարկեալ լինելու և վերջոյ իրաւունքը տալով Եւրոպայի խաղաղութեան պահպանման համար անհրաժեշտ քայլեր ձեռնարկելու և անհրաժեշտ քայլեր ձեռնարկելու և անհրաժեշտ քայլեր ձեռնարկելու...

Զժողովուրդը ըսելով՝ թէ յետ սակաւ ժամանակի գարձեալ մեր իրաւունքը պիտի պահպանուի և այլն. իսկ այժմ տէրութեան դանձը աղէկ վիճակի մէջ չըլլալուն պատճառաւ և զօրաբանակին հարկաւոր եղած ամեն պատրաստութիւնները լմընցած չըլլալով՝ հարկ եղաւ զլուսինիս ծեօն Լաուայժմեծ տէրութեանց կամացը առնել. Լաուայիս անապարձ և անխոհմ շատախոսութիւնները՝ որոնք հելլենական փոքրիկ թաղաւորութեան մէջ տիրած անխելութիւնը կապալտեցան, փարիզի Ֆլեմիշ-փօլէ-օրադոյնը և սաժին համեմատ՝ ուրիշ բանի չեն ծառայեր, բայց միայն Բարձրագոյն Գրան հսկողութիւնը աւելցնելու և Բայց օսմանեան իմաստուն կառավարութիւնը այս հսկողութեան ի դատ՝ յաջողեցաւ ուրիշ հնարքաւ զոյն միջոց մի գտնելու՝ Յունաստանի շարափաղաղանի հնարքները ի դերե հանելու համար՝ և այս միջոցն է իւր քրիստոնեայ ժողովուրդը համակրութիւն և սէրը. զորս ժամանակէ մը ի վեր և մանաւանդ վիլյէթներու ազատասիրական բարեկարգութեանց հաստատութիւն ի վեր կատարելապէս ձեռք բերած է և Բանդիս այսօրուան օրս Թուրքաստանի քրիստոնեայ զանազան ժողովուրդները, օգոստովաւ Սուլթանին մարգարեական շնորհիւր, տէրութեան մեծ և փոքրիկ ամեն պաշտօններուն մէջ ընդունուելով, մահմաականաց հետ հաւասար իրաւունք ունենալով օրինաց առնել և վարչական խորհրդներու և դատաստանաց մասնակից ըլլալով, իրօք կը տեսնեն թէ Թուրքաստանի ընդհանուր օգուտները իրենց մասնաւոր օգուտը հետ անբաժանելի կերպիւ միաւորեալ են. ուստի բնական է որ իւր իսկական հայրենիքը համարելով զԹուրքաստան, անոր պաշտպանութեանը և յաղաղութեանը իրենց համար հոգով և մարմնով աշխատի:

Կառավարութեան ընթացքին, այլև ուրիշ որ և է տէրութեան թշնամական գիտաւորութեանցը:

Կառավարի բարձրաւ. Կիլիկիա իշխանը Կաղդիոյ կայսեր այցելութիւն ընելով՝ Կորին Վեհափառութեան մարդասիրաբար ընդունուելէ ետեւ, այժմ Կեդէքսպուրի կը գտնուի. ուր Կուսայ կառավարութեան բազում սիրով և յարգանք ընդունուեցաւ. Վեհ. Լեւոնտիսը կայսրը հաճեցաւ նաև պատուոյ ականակու սուր մի ընծայելու անոր և Կառավարի իշխանին այս այցելութեանց քաղաքական նպատակը ինչ է արդեօք. քանզի քիչ անցաւ կը պատահի որ առանց քաղաքական նպատակի վեհապալատ մի կամաք օրը իշխան մի օտար երկիր ճանապարհորդութիւն ընէ և Կառավարը՝ որ զրեթէ 200,000 հոգիէ բաղկացեալ փոքրիկ իշխանութիւն մըն է ընդ վեհապալատութեամբ օսմանեան կայսեր Լեւոնտիսի ծովէնքի մը հեռու է. հետեւաբար նաւահանգիստ մը չունի իւր պիտոյքը հոգալու համար: Ուստի Կիլիկիա իշխանը կը փափար իւր երկիրը ընդարձակել մինչև ի փոքրիկ նաւահանգիստը Սելեւքիոյ, որ Լեւոնտիսի ծովուն վերայ է և օսմանեան տէրութեանը կը վերաբերի և Կորին Կարձրութիւնը՝ ըստ երևմանց, Կաղդիոյ և Կուսայի կայսերաց բարեխօսութեամբ, աղբրամատոյց պիտի ըլլայ օգոստոս. Սուլթանին, որ բարեհաճի յիշեալ նաւահանգիստը թողուլ Կառավարի իշխանութեանը Լեւոնտիսի կերպի քաղաքական նպատակը Կիլիկիա իշխանին. որուն համար կըսեն թէ զրադէտ և լուսաւորեալ երիտասարդ մըն է և իւր ուսմունքը փարիզի մէջ ըրած է:

Կիլիկիա արժան է թէ Կաղդիոյ և Կուսայի կառավարութիւնները՝ անշուշտ իւրաքանչիւրը իւր սեպհական քաղաքականութեան շարժեալ, գրամական օգոստութիւն մի սահմանած են Կառավարի իշխանին, որուն ամեն տարի կը վճարուի:

Կաղդիոյ մէջ մօտերս պաշտօնէից հորհուրդը գրեթէ ամեն օր կը զուգարուի. և անշուշտ իրենց խոր մտաւորական ի հաւայ, ներկայանայ անշուշտ ի խորհրդարանին. իսկ եթէ լինէր ի Կառավար, ի ծանուցանել նմա զիտորհածութիւն և պահանջել ի նման ըլլալուն խորհուրդ, զիւր անդէն զիտորհածութիւն և պահանջել նմա արժան: Հաստատուն և անխախտ կանոն է ի Կառավար միջոցով կանոն և աղիւսեց ծնելոյն ընդ տէրութեամբ իւրենց կըսեն ի տէրութիւն այլոց ազգաց. այլ սա այնչափ էր պատուեալ և սիրելի լեալ առաջին արքային՝ մինչ միւր և երբ բանիւ հայցուածոց մարթապա զգուստը իւր զԹաղիս առաքել ի Կաղդիոյ յաւտմն գրոց. որ կը լեալ և վարձեալ ի մարդ հայկականին և անգղիականին, լեալ է չքեղ և պատուելի յաջաւանեցոյն՝ որը ճանաչեն զնա: Սոյն սա կորովաբար Սարգիս Մանուկեան՝ յամին 1824 մինչ պատերազմէր անգղիոյն ընդ Բարմապ, միջամտիւ եղև և հաջողեցոյց զերկոյն տէրութիւնն ընդ միմեան և կեղև ետ զգալին բարեկամութեան ի միջին նոցա. ոյլ աւաղ՝ զի յամին 1832 յերկրորդ պատերազմին անգղիոցոց ընդ Բարմապից լայնախորհուրդ Սարգիս այս չէր կենդանի որ տայր նոցա զհաշտութեան համար ի զիտորհածութիւն: Սա եթող զտական չորս, Գրիգոր, Յովհաննէս, Գաղիկ և Գեորգ:

Գրիգոր ամուսնացեալ ունի դուստր մի Դահրէրի աւուս. զոր նորոգ ամուսնացուեալ ընդ ուրեմն Զուլայիցի վաճառականի՝ Սարգիս Մ. Մանուկ կոչեցելոյ:

Յովհաննէս ամուսնացեալ ունի յարգ զաւակուն 6 Մարթա, Սարգիս, Գիւրս, Զարարիս, Սիմոն և Եղիարեթ, և ամենեւեմ սորա են զեռնաստակ:

Գաղիկ ամուսնացեալ ընդ ուսմն Զուլայիցի վաճառականի՝ Ս. Երմանտ տէր Գեորգ կոչեցելոյ, ունին սորա զաւակուն երկուս, Գեորգ և Յովհաննէս. և երկուսն

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

Մեր ընթերցողաց ուշադրութիւնը կը դարձնենք հետեւեալ կենսագրական պատմութեան վերայ. զոր անցեալները ընկալար ի ճշգրտութեան, յաջորդաբար միջոցաւ հրատարակելու համար: Մանուկեան պայծառափայլ գերդաստանի պատմութիւնը, որուն վրայօք համառօտ յիշատակութիւն մի եղած է 1867 ամին Արամեան օրացուցին մէջ, նոր ապացոյց մի կը նմայի մեզ՝ թէ բազում ի հայոց բնական հանճար, յաջողութիւն և համակրական յատկութիւն մի ունին, որով որ տիրութեան եւ որ վեհապալատի ծառայութեան մէջ գտնուելու ցլան, զուտով սիրելի կըսան սերունդս եւ կը լայնօրէն բարձրաստիճան պաշտօններ ձեռք բերելու. զորս ամենայն հաւատարմութեամբ եւ պատուով ի գործ կը դնեն ի պարձան ազգի իւրեանց:

ՍԱՐԳԻՍ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Կատարի կենսագրութեան հայկապ և երեւելի արանց է ոչ միայն յաւերժացունել զյիշատակս առաքինութեանց նոցա, այլև թողուլ զինեաց դարի և դար խանձելի իմն օրինակ հեռու լինել զտիւնի շուրջ և մեծամեծար գործոց նոցին:

Յայտնիստ ակամա որ արանց սակի էր և Սարգիս Մանուկեան՝ ծննդամբ Երևանի. որոց ազգատոհմ տիրակէր ի հայրենապետի զպոլիականութեան հայոց ի նորն Զուլայ, յաւորս անողորմ և անազորոյն Դահրասայ: Ի վերջին ժամանակի ծնողք նորա բնակութիւն կալան իրենցին ի Երևան. ուրանոր իրեւ ի կէս ութնամեակէն զարուս՝ առ պայապատութեամբ արդարաւէն Բէրկիւսանի՝ զոյն հարկաւոր տունը հայոց

ի վաճառաւ և բարեկամ զինակի, պարապեալ յառուստը ընդ մերձակայս և ընդ հեռուորս:

Սարգիս Մանուկեան էր այր երկու դար, քաղցրաբար և հայրենասէր, միանգամայն և հիւրասէր, չըլլայնոց և լայնախորհուրդ: Եւ ոչ ոյրչափ միայն, այլև սա մեծամեծ գործով և արդեամբ իւրով էր ըստ արժանւոյն պատուեալ և մեծարեալ ի ժամանակակից Հայ վաճառականաց Բարմաստանի, որ ինչոյսօք արաւրին իւրեանց աւան և տեղի առ աւաւրք զիյանուէր իրաւաւ գիտոյն: Սա խաչական և կորովաբան հանճարով իւրով և քաղցր բարութեան պատուական և սիրելի լեալ յաջաւորային Բարմապից՝ կարգեցաւ ի Ե. Վեհափառութեան խորհրդական և զորձակալ արտարին և ներքին գործոց տէրութեան: Եւ ոչ այսչափ միայն՝ այլև պատուեալ մեծարեցաւ ի նմանէ երկու ոսկեղծ հովանեօք. և զարդարեալ սմանցաւ պարանոց նորա և լանջն ոսկի փողոկօք՝ իննաչար լարիւք բաղդաղեալ, ունեւով յերկոյն ծայրան միմ ոսկի տախտակ բողբալ ըստ մեծութեան թաղի միւր և մի և ի միջին տեղով և երեւին ևս ընդելուեալ մարդարօք և ակամբ պատուականօք. և ի ճակատ զիւրեղին կրեալ ոսկի թիւիւն ինչ յորոյ վերայ քանդակեալ կայր տիտղոս նորա ի լիզո Բարմապից սցսու բանիւ: Մանաբօզա եւ զղղոս. որ ի միւս բարբառ մեկնաբանի ի յաւանագուն տուալնորդ պայապատ: Թեպէտ ունէր նա զայս ամենայն փառս՝ չըրեւթիւն և պերճութիւնս, սակայն ըստ խնամարճամբ բարոյց իւրոյ փախչէր ի փառաց. որ ստուեր են առաքինութեան ըստ Թեոսարոսի, և ոչ երբէր ի կիր արկանէր զնշանն. այլ մոռալնութեամբ պարապէր ի գործս վաճառականութեան իւրում. ապա եթէ զէպ լինէր նմա երբեմն երբեմն երբեմն ի նախկին

մայրաքաղաքին ի Հաւայ, ներկայանայ անշուշտ ի խորհրդարանին. իսկ եթէ լինէր ի Կառավար, ի ծանուցանել նմա զիտորհածութիւն և պահանջել ի նման ըլլալուն խորհուրդ, զիւր անդէն զիտորհածութիւն և պահանջել նմա արժան: Հաստատուն և անխախտ կանոն է ի Կառավար միջոցով կանոն և աղիւսեց ծնելոյն ընդ տէրութեամբ իւրենց կըսեն ի տէրութիւն այլոց ազգաց. այլ սա այնչափ էր պատուեալ և սիրելի լեալ առաջին արքային՝ մինչ միւր և երբ բանիւ հայցուածոց մարթապա զգուստը իւր զԹաղիս առաքել ի Կաղդիոյ յաւտմն գրոց. որ կը լեալ և վարձեալ ի մարդ հայկականին և անգղիականին, լեալ է չքեղ և պատուելի յաջաւանեցոյն՝ որը ճանաչեն զնա: Սոյն սա կորովաբար Սարգիս Մանուկեան՝ յամին 1824 մինչ պատերազմէր անգղիոյն ընդ Բարմապ, միջամտիւ եղև և հաջողեցոյց զերկոյն տէրութիւնն ընդ միմեան և կեղև ետ զգալին բարեկամութեան ի միջին նոցա. ոյլ աւաղ՝ զի յամին 1832 յերկրորդ պատերազմին անգղիոցոց ընդ Բարմապից լայնախորհուրդ Սարգիս այս չէր կենդանի որ տայր նոցա զհաշտութեան համար ի զիտորհածութիւն: Սա եթող զտական չորս, Գրիգոր, Յովհաննէս, Գաղիկ և Գեորգ:

Գրիգոր ամուսնացեալ ունի դուստր մի Դահրէրի աւուս. զոր նորոգ ամուսնացուեալ ընդ ուրեմն Զուլայիցի վաճառականի՝ Սարգիս Մ. Մանուկ կոչեցելոյ:

Յովհաննէս ամուսնացեալ ունի յարգ զաւակուն 6 Մարթա, Սարգիս, Գիւրս, Զարարիս, Սիմոն և Եղիարեթ, և ամենեւեմ սորա են զեռնաստակ:

Գաղիկ ամուսնացեալ ընդ ուսմն Զուլայիցի վաճառականի՝ Ս. Երմանտ տէր Գեորգ կոչեցելոյ, ունին սորա զաւակուն երկուս, Գեորգ և Յովհաննէս. և երկուսն

Հրդակցութիւնները կարեւոր խնդրոց վրայօք պիտի ըլլան . սակայն հասարակութիւնը առկա ինչ ըլլալը չգիտեր : Արդեօք զօրքերը արձակելու և զէնքերը ըլլալու փրկաւէտ խնդրոց վրայօք կը խորհրդակցին . վասնզի այսօրուան օրս ամեն մարդ համոզուալ է թէ զինեալ խաղաղութիւնը պատերազմէն աւելի փաստակար է : Բայց Ս. Կիւրեան Կ. Ը. Լ. Ե. օրագիրը գէտ կը գտնէ այս ազգօրուտ զաշտարին և կը յայտարարէ թէ՝ « Գաղղիան երբեք իւր զօրքը պիտի չարձակէ , թէպէտեւ ամենին միտք չունի ընդհանուր խաղաղութիւնը խոռոկելու » :

Լրագիրները աչքէ անցնելով կը տեսնենք , թէ զրդուութիւնը երթալով կաւելնայ Գաղղիոյ և Բրուսիոյ հըր կառավարութեանց մէջ . որոնք թէպէտեւ 'ի վերին երեսս իրարու բարեկամ կը ձևանան , սակայն ներքին փոխադարձ թշնամութիւնը օրըստօրէ կը զօրանայ , և հրաշք մի պիտի համարուի եթէ՝ առանց պատերազմի , միտքերը հանդարտին այս երկու նախանձնիկներու ազդեցութեւ : Իրաց այս վիճակին մէջ միմե կարելի է որ Գաղղիան իւր զօրքը արձակէ , և 'յմանապէս միւս տէրութեանց համար անկարելի է , որ Լեւոնտիոյ այժման կացութեանը մէջ իրենց զօրքը արձակեն . զորս իւրաքանչիւր կառավարութիւն մեծամեծ զօհողութեամբ պատրաստեց : Ինչո՞ւ համար . վասնզի տէրութիւնները իրարու վերայ վստաւ հուսովն չունին . և ցորչալի որ այս վստահութիւնը չհաստատուի՝ որ ամենագոյնով գործ մըն է , ընդհանուր խաղաղութիւնը միշտ զինեալ մնալու դատաւ պարտեալ պիտի ըլլայ 'ի կործանումն ժողովրդաց :

ԱԶԳԱՅԻՆ

ԵԳԻՊՏՈՍԻ ԿԱԼՈՒՍԾԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

Ստոր է թէ բուսական ժամանակէ 'ի վեր լուսնութիւն կը պահեմք այս երկրին ազգային կայունեան խնդրոց վրայօք : Բայց միմե մեր շուք ընթացքին պատճառը լրոց պակասութիւնն է , ամենին ոչ . այլ ընդհակառակն սուտ և սխալ բազմութիւն լուրերու հաւատ չընծայելով՝ չուզեցինք հրապարակել զանոնք որպէսզի զրդուութիւնը չնորոգուի 'ի իրարմ օր մեր սիրելի ազգայնոց մէջ :

Այս զրդուութիւնը ազգասիրական պարտք մըն է . զոր դժբաղդաբար ազգային լրագիրք տմանք 'ի դործ չեն դնել միշտ : Վասնզի կը տեսնենք թէ երկու տարիէ 'ի վեր յիշեալ վէճին վրայօք մեկ թուով հրատարակած լուրերնին՝ միւս թուոյն մէջ հրատարակածուն հետ ամենին կայակցութիւն չունին , և զիսեւ թէ նոյն լրագրաց Լեւոնտիոյ թղթակիցներուն նպատակը ուրիշ բան չէ , բայց միայն զրդուութիւնը :

մինչ ցարդ չեն ամուսնացեալ :

Իսկ Գ. Երդը՝ չորրորդ դասին է ամուսնի տակաւին : Զինի մահուան Սարգսի Մանուկեան , Գրիգոր որդի նորա զորով անդրանիկն 'ի զուակուսն հանգուցելոյն՝ կոմ և և Լուրին Վ. Ե. Կալապուտութեան 'ի պատիւ երեւոյ հոր նորա պատուել զնա արտաքին հօրն Մանաքոցա Խաղաղու , կոչելով , և ետ նմա մի անկողն հովանի :

Իսկ զԹովմանիս 'ի պատանեկութենէ հետք ունեցի ըսալ էր Լուրին Վ. Ե. Կալապուտութեան , բարեհաճեցաւ կայունացնել 'ի տեղի հոր նորա . և ետ նմա զայն ամենապակասութեան զընկուցութիւնն՝ զորս մի անգամ տուեալ էր հանդուցելոյն , կարգելով զնա նման հօրն խորհրդական և զործակալ ներքին և արտաքին գործոց : Սոյն առ Զովմանիս է այժմ ազգասիրտ և դատաւոր համայն օտաւ բախանայ՝ որք բնական յարդի մայրաքաղաքին 'ի Մանուկէ , թէ՛ Հայոց և թէ՛ այլոց ազգաց միանգամայն , և նոյն իսկ Բարմայոյ , որոց վեճ եթէ ընդ օտարականն իցէ . քանզի իշխան դրով սորա և դատաւոր՝ կարէ առնել դատ և ամենայն ազգաց որք 'ի Բարմաստան . մինչ զնեկ դատն 'ի զիստեմ , զայլ տուեալեւ , և զտաւ հասկն պատմել ըստ արժանւոյն . և տիտղոս սորա է Կլաւ—մուսն : Կլաւ ստարազգի կամ ալլաղդի լի , և վաճ՝ իշխան կամ պետ իմանի : Սա յամին 1836 (ոչ 'ի 1800) հրամանաւ արքային ել 'ի Գաղղիա իրեւ դեսպան առ կայսր Լեւոնտիոն Գ . և ըստ խոհական և համատ բուսոյ բարոյ իւրոց պատուեցաւ և անդ 'ի Լուրին կայսերական Վ. Ե. Կալապուտութեան և յամենայն պալատականաց նորուն ըստ իւրոց արժանեաց . և զարդիս է սա 'ի Մանուկէ մայրաքաղաքին , և վարէ զազգասիրական իշխանութիւն իւր արքայապարդէ :

Թեան և խոռոկութեան ազգամեծս կրակը վառ պահել ժողովրդեան մէջ :

Ճիշտ այսպէս կը տեսնենք Ս. Կիւրեան օրագիրին 301 թուոյն մէջ հրատարակուած նամակին ոչին . որ Գալիթէն Զուրուար 13 ամսաթուով գրուած է : Զիշեալ պատուական լրագրոյն նամակագիրը՝ վսե . Կուրեան փաշայէն և զերա . տեարք Խոնտիոս և Սիմոն Եպիսկոպոսներէն ընդունուած պայմանագրոյ մի յիշատակութիւնը ընելէ ետեւ , կը յայտարարէ թէ Լեւոնտիոյ մէջ ևս ընդհանուր ժողով մի գու . մարուեր է՝ տեղւոյն եկեղեցւոյն և զպրոցին համար Լեւոնտիոյ մի կալուածներէն այսինչ կամայինչ կալուածները ուղեւեւ , և առաջարկութիւնները ըլլալով ուղեւեւ մի չինունք է 'յուրաքանչիւր ներկայացը . ներառ համար կային :

Լուրեան պաշտիս անհիմն և անտեղ լուր մըն է , որ անշուշտ պատիւ չընէր Ս. Կիւրեան նամակագրին : Վասնզի թէպէտեւ Լեւոնտիոյ մէջ ազգային ընդհանուր ժողով մի կաղմուեր է , բայց անոր նպատակը ամենին նամակագրին ծանուցած չէ . այլ օրով հետեւ վսե . Կուրեան փաշային և յիշեալ Եպիսկոպոսաց մէջ եղած պայմանագրութիւնը՝ ժողովրդ . դեան կաղմու մի է ըսելով նորոգութեան է , ուստի այս ժողովոյն նպատակը՝ հասարակութեան կերպարէն հաղցնելէն թէ ստուգիւն այնոյն է իւր կամքը և թէ դո՞ւք է վսե . Կուրեան փաշային ըրած բարեկամական կարգադրութեան և որոշումն : Եւ որ ժողովաները միմե հաճութեամբ ստորագրեալ կան պատասխան տալով և իրենց հաւատութեան ստորագրութիւնները ժողովոյն արձանագրութեանը մէջ ընելէ ետեւ՝ խաղաղութեամբ մնինք են :

Բոտ հրամանի վսե . Կուրեան փաշային նմանօրինակ ազգային ընդհանուր ժողով մի ևս Գալիթէի մէջ տեղի ունեցեր է . և եթէ Ս. Կիւրեան նամակագիրը Լեւոնտիոյ մէջ կալուած ժողովոյն՝ ստորագրեալ չէր կրցեր իմանալ , իւր սխալ կարծիքը կրնար անշուշտ ուղեւեւ Գալիթէի մէջ զուսմարուած ժողովոյն անկասկածէն . բայց որովհետեւ չէ ուղեւեւ ուղեւեւ , ըսելէ որ իւր վերջապանը չարամարութեամբ գրած է . Եւստիս է ամենուն թէ յիշեալ պայմանագրութիւնները զաղաղութեան չեն և Գալիթէի ու Լեւոնտիոյ ազգային կրկին ժողովոց մէջ 'ի լուր ամենեցուն կարգացուեր են , և ուղեւեւ անոնց պատճէնն տալ առեր է , ուրեմն ինչո՞ւ սուտ և անհիմն լուրերու և զրգոյն յօգուածներու դիմել . և միմե փորձառութիւնը չիցուցներ մեզ թէ այսօրինակ տուածական խնդիր մի երբեք զրգոյն յօգուածներով չկրնար յաջող վարձան մի ստանալ :

Գալիթէն մեր ընդունած ստորագրեալ նամակագրութեանը

Հետեւեալ նամակը Հեղուստանէն յուղարկուած են մեզ 'ի հրատարակութիւն :

Գալիթէ քաջ՝ զի հուսովանք ընդ նորութեանց միշտ աշխարհին . ուստի դեմս ինչ 'ի պատմութեանց Հեղուկ մալ 110 ամբ յառաջ քան զԳրիստոս , այն է 'ի 662 թուականին Հոռոմոյ , սովաւ տաւի առնելով 'ի տալաքութիւն միջոյս Բանասիրական օրագրոյն՝ եթէ ոչ հակառակ կամայոք . խնդրելով և ընդ ամին ընշմարտան ձեռք եթէ կարն որ . առ տարբեր մասունք քանից 'ի ըստ Ենթադառան ժամանակիս՝ ուր արդեօք տեղին վաճ կարողացել և թէ ըստ արդեւոյս ո՞րն է ներհակ բանից Զիշեալ : մինչ մարթապոյտ պապ մատենի 'ի լուսնին բանիս մանրամասն հետազոտութեամբ և անթիւսելի ապացուցութեամբ :

Պատմի թէ՛ մինչ տիրապետը Տարաթու , կղզւոյն Սարգիս , Ռաբրապոյ , Մանիւրնացոյ , Լուսիսա . նիսպոյ և Կուրեանացոյ գէտ եղեալ պատերազմին ընդ հոռոմայեցոյ , Մարիս քրեշխն յաղթեալ ամենեցուն և զիշխան նոյն չլիտայական վարեալ 'ի Հոռոմ , առժամայն ասի զիստեալ զիշխան Կուրեանացոյ և զԲագոս արքայն զընկերակիցն աղաւեալ : Վասնզի սո . վորութիւն էր Հոռոմայ , զի 'ի պատժապարտին ուրուք քնեցին զառաջին սարկեղոյս . և եթէ զտանիցէր յալազատոյն բարեբար որ Հոռոմայ 'ի պատիւ նորին զերծանէր տոհմական պատժապարտն (1) . ըստ որոց զտեալ

(1) Հետեւեալ զիցապաշտ կրօնին առաւել յազգիին զբարեացապարտս տան ազգի քան զքրիստոնեայս . զի մար յազգի ազգ մատակարարին զընդրի բարեաց . իսկ մերայինք եւ ոչ նոյն իսկ առաջնոյ հեղինակին ազգային բարեաց՝ ճանաչեն գերախոսիս :

նայելով վսեմա . Կուրեան փաշան՝ որ կատարեալ վստահութիւն և մեծ համարում ունի իւր բանիքուն փոխանորդին Զալուրեան մեծա . թաղուոր աղային վերայ , այս պայմանագրութեան ծրագիրը չինելու հօգը անոր յանձնէր է . ուստի մեծա . թաղուոր աղան ևս՝ իւր սովորական ազգասիրութեամբը՝ այն պիտի հաշտարար կերպիւ մը չինէր է զպայմանագրութեանը , զոր յօժարամբ ատարողներին թէ՛ վսե . Կուրեան փաշան և թէ՛ զերա . տեարք Խոնտիոս և Սիմոն Եպիսկոպոսները : Կը յուսամք թէ Ս . Կուրեան զէմայ արժանապատիւ Միաբանութիւնն ևս , զմտաւածելով թէ՛ գործը հոգեւոր հարց և իրենց որդւոյը մէջ է , ազգասիրաբար պիտի ընդունի այս բարեկամական կարգադրութեան պայմանները . որով վէճը օտար միջամտութեան որոշմանը չմնար , ինչպէս որ նշանակուած է պայմանագրոյն մէջ՝ եթէ մերժուելու ըլլայ յիշեալ Միաբանութեանն : Վասնզի չեմք կարծեր ամենին թէ օտար միջամտութեան այսինքն միջնորդ դատաւորաց որոշումը աւելի նպաստաւոր ըլլայ (2) : Զալուրայ վանուց պահանջմանցը :

ՆՈՐԱՏԻՊ ՄԱՏԵԱՆԵՐ

Մեր ազգայն առջև ունիմք երկու կարեւոր մատնաներ , զորս մեծապէս պարեն Մերայի Ս . Միաբանեանց ուսումնական անձը՝ ազգախորհրդական զալիկ Եւանդէ չարմաւ , հրատարակել տուած է անցեալ տարի 'ի Բեդլիսա պոլի 'ի նոյստա բարոյական և ուսումնասիրական յառաջանութեան ազգայն : Աստուծոյ առաջնորդ կրկնուր Գեարգ Զալիկան . որ քաղաւթ մըն է ամեն աշխարհի Հայոց կրթութեւ , թէ՛ զարար և թէ՛ զստառական զաւնալան բարոյականով շնորհած . զորս պարեն Մերայի Ս . Միաբանեանց մեծ փութեմը ու խնամով ժողովրդէ , յաւելնելով իւր կողմանէ ընդարձակ տեղեկութիւններ Հայոց փայտաւանական կրթչու և անոնց պատմական իշխանութեանց վերայ , նմանապէս իւր մտածողութիւնը ազգային լուսնարութեան մասին , որ 31 երեսէ բաղկացեալ յոգուած մըն է : Այս պատմական հիւրը՝ որուն մէջ նաև ժողովուած են ազգային կամ հայրաստաւներ , բաց 'ի Օսաաբանութեանն , Զանկէն և Օւսաւաններէն , 590 երեսէ բաղկացեալ ուխտաւ մեծ կան հատոր մըն է :

Երկրորդ գիրքն անունն է Խնամաւարութիւն երեւալուց՝ մարմնական եւ բարոյական , աշխատասիրեալ 'ի Կուրեան բժիշկի Կիւրեան թաղուոր Եւանդէ չարմաւ միջնորդի արդունի բժիշկական համալսարանին : Այս օգտակար մատնանը ուսուցիչն թաղուանուած է 'ի հայերէն աշխարհաբար լեզու Տիգրիսի , որուն մէջ հրատարակելը՝ այսինքն մեծապէս պարեն Մերայի Ս . Միաբանեանց յաւելցուցեր է , 1 . Զուրալ յատուկ անունը Հայոց , 2 . Տիգրիսի զիւստական մատնադրին տեւ :

'ի հաւոյն լաղոյի զաւանակաւութիւն իմա յատենի թեւալուան , որ գրեալ էր 'ի տալաւեի տարեկոյնն որ . ալս զաւան օրինաց : Եւ թէ զի՞նչ ասացեալն , ցուցանի յետագայիս :

Այն իշխանութեան տանն այնմիկ , յորում ամենեքեան անախտութեամբ 'ի մի զանգուած խմորապ մինչ զիս բարեկն 'ի չարեաց և ոչ չարեաց 'ի բարեաց որդէն : Այն զաւանութեան տանն ամենեքեան , յորում մեծապէս 'ի լաղոյի և արտաքինով զմաստունան անտի անաղաղաբար , ետեւ է իւրեւ պանդուկ և իջեալ լիմաւայ : Այն տեղւոյն և տան իշխանութեան , յորում բարի անձինքն իցեն յոյժ երկրապալ և չարք ամենայնիւ վստահացեալ : Այն իշխանութեան այնմիկ , յորում տրեղոյն 'ի պահպանութիւն և 'ի շինութիւն , 'ի մահ մատնին և հոկոյն 'ի յաւերտմն և յիշուան (տաւախանձու) , պատկին և վառաւորին : Այն զաւանութեան իշխանութեան , յորում աղքատաց զհարստութիւն և փարկամայ ճոխացելոյ զանիբաւ ստամբակութիւնս խառտանն : Այն զաւանութեան իշխանութեան տանն , յորում ամենեքեան ճանաչին զչարս , և չգտանի որ հետեւ բարեաց : Այն տեղւոյն և իշխանութեան , յորում հրապարակաւ գործեն զչարս՝ զորս յերկիւղէ (օրինաց) յոյժով իշխանութեանն ոչ որ համարձակի գործել 'ի թանգտեան և 'ի զաւանութեանն : Այն իշխանութեան տանն , յորում ամենեքեան վարին ըստ հաճոյս , հասանն չար . եւս զոր բաղան , ժամանեն եւր յանկան , առնեն անմեկն զոր հաճին , 'ի կիր ամուսն աներկուցաբար զոր յառաջ երէ ընտրութիւնն անամով , խորշին և գործեն զոր օրին և իրզձ սորգեւն , և վատթարագոյն բան զամենայն չղտանի որ բաւական զառաջն ունեցոյ :

ստիճանը՝ բոլորովին, կենդանիներու և մարդոց մէջ աւելանալու և իրական սեռերը յառաջացնելու միջոցաւ դարձաւ 4. Ազգական պարզ տոհմակի հարկերն 5 և 6. մէկ աւելի դրամացիքն սկսեալ մինչև մէկ միլիոն, և նոյա շահը մէկ օրէն մինչև մէկ տարուան համար։ Այս հատորը ունի 290 էրեսէ բաղկացեալ է, բայց ի Յառաջաբանութենէն, Յանկէն և Յաւելուածներէն, որոնք ընդ աւելն 62 էրեսի չափ են։

Յիշեալ երկու գիրքերն ալ գեղեցիկ թուղթի վրայ մարտի տպուած են, և կըլտնաւին Կ. Պոլսի Պ. Յառաջաբանի Մարդարեանի գրատունը և իսկի՝ Տէպեան տպարանը 6 Փրանքի Խնամատարութիւնը Երեսայոց, և 10 Փրանքի Հայկական Գինարը։

Աւելցուց կըստմարմնայ այս երկու ընտիր աշխատանքներէն մէկը իրենց յարաբերական օգտաւարութեանը և արժանեացը նկատմամբ երկարօրէն խօսիլ, մանաւանդ որ ուսումնական և ազգային հրատարակչը հոգ տարեր է անոնց վրայոց։ Առանձին Յայտարարութիւններ ևս տպելու և ծրի բաժնելու տաւ, որոնք մասնաւոր տնտեսական և ընդարձակ տեղեկութիւններ կուտան յիշեալ երկու մասերէն կարեւորութեանը նկատմամբ և գաւորները ուղղութեամբ կարգաւ օգտակարութեանը մասին։ Ահա ընտիր Մ. Ս. Միւսնարեանի ազգաւորարար հանդէսէ 300 օրինակ Հայկական Գինարի յայտարարութիւններէն և 100 օրինակ Գինարի Խնամատարութեան յայտարարութիւններէն, նմանապէս 60 օրինակ Գինար Հայկական և 25 օրինակ Խնամատարութիւն յայտարարութեանը։ Միւսնարեանի վերջապահին Հոգաբարձութեանը, խնդրելով որ Յայտարարութիւնները իսկի և Փոքր Սփայ մէջ գտնուող Սրբազան թաւանդաւոր ճիւղաւոր բաժնուին և 10 օրինակ Գինար և 10 օրինակ Խնամատարութիւն ընծայուին Հայ խմբագրաց և Հայ գրականութեանը փրօշ ուսումնականաց։

ՄԱՍՈՒՄ

Արձագանգ հասարակաց կարծեաց։

Այս անտաւը շարժական նոր հանգէս մի սկսաւ հրատարակելու ի Կ. Պոլսի, որուն խմբագիր անդէն է մեծարգոյ ազա Պարթ Ե. Աւելուան գրաւորը, որուն կարողութիւն և յաջողութիւն կըբարեմարտեն ի բոլոր օրէն յօդուտ բարոյական և ուսումնական յառաջադիմութեան ազդիւն։ Մանաւանդ տարեկան գինը 60 լուրուէ և մեջ ամսականը 35 լուրուէ։ Այս գինոյն ամսութիւնը յոյսնայ ազգայոց մէջ է թէ անոր խմբագիր անդէնը ոչ թէ շահու աշխատութեամբ, այլ նոյն իսկ անձին ճշտով և արիւղ զոհողութիւններով Ազգին ծառայութիւն մի մատուցանելու նկատմամբ։ Ընթերցողներէն որոնք հրատարակութեան։ Սրբիքի է մեզ յաւել թէ անոր այս անձնատուրութիւնը երախտագէտ սիւն։

Ի սոյնովսի դաւառի մի երկրիս ընդհանուր, գէ վաղ վաղակի տեսանկիս փոխելու արեւոյ շաբաթ կամ ի չիք դառնայ և լինի անապատ ի բարձայ, կամ բայցայ, ևս ընդլիցի ի զինն։

Ընթերցողները դարձեալ դրանք Հիշքոնի Խնամտարար ան նոյն Հոստիւնցիքի յորժամ առ նախանձու կըբը գէտ լաճան։ «Մայրցորդի», Հոստիւնցիքի, ևս ոչ համաբիժ գինը զինքն այնքան բարի և ճշ զիս այնքան վատթար, որպէսի դեռ ըստ ամենայնի ասիցիք զճնարարութիւն և ևս ի կիր արկեմ գտնութիւն։ Եւ ի հաւատարմ եմ զի դեռ ունիք զնախանձ թէ ընդէր ևս ոչ եմ իբրեւ զինք (սեղանդար)։ Եւլ դեռ ոչ կարէք զԼ իբրեւ զիս, և ևս ի սմին պատճառի մանաւանդ կամ զի թշնամիք իմ ընդլիցի զնախանձ աշխ, քան թէ բարեկամք իմ (սիղծ և հոգի իմ) գտնանք զիս յարատ և ի քիմ ինչ։ Տեսնեմ զի մեք ողիք եմք նախանձու։ Ընթերցողներ, խանձով, ապրիմք նախանձով, մեռանք նախանձով, և զգտնեմք զըք ճանաչող անհաշտ թշնամիք մեքոյ դառն ներդարութեան, մին զխոսթեանք, մին անդիւստութեանք, մին ազգայութեանք և մին շարատանք կրիւք տան յորոյ հատանք արժան է։ Հաւանեն յորս յաւելու հարկէ։ անպատուան զնաւա՝ որք սիրեն զիս յաւելու և պատուան զարդարս, յորդեն մեծարեն զնաւա՝ որք սիրեն զնաւա և ատեն զաւարտինս, հաւատան ան զգամաց քան հեղոյ խնամարկաց զընդէմ օրինին և մաւ կապոյն մատանոյ զիս որոնք արդային Լաւարկնայոց Սոսթիւնայիլին (մատանոյ) սակաւ և վարձ ինքե տեր ընդհանուր աշխարհի, իսկ մոյեսիլին (սիմարի) սակաւ և պատիւ գրկել գնա ի կեանց։

Բարեկամսն Հայոս որդին։

Իսկ սիմարի ընդունուի և քաղաքութիւն սիմարի գտնէ։ Հարկ կըհամարիմք մեր ընթերցողաց առջև դնել յիշեալ շարժական պատուական հանդիսին յառաջաբանութեան մէկ մասը, որուն մէջ համառօտաւ նշանաւորում են ազգային խմբագրի մը սեպուհ պարտքը։ զորս խոջի մտք և քաղաքար ի դորձ դնել կիսատանայ։

1. «Պաշտել և հրատարակել այն լուսատու սիրտուն, որ 19 յորդ դարու խոսութիւնը կընկրկայնեն։

2. Անձարար սգորել այն դարանակալ թշնամոյն զինք, որ լուսատուութեան շահը կուզէ մարել։ Այն շահը որ խաւար ճանչուած օրիւն մէջ ալ Հայաստանի համար Սահակներ և Միսրոններ յարոյց։

3. Յանուն ազգային վերաշինութեան՝ մասնաւոր շահիւր լոյսիւր ընդհանուրին առջև։

4. Երկուսն զմեզ ապագային։

5. Պաշտել հրատարակաց կարծեաց երկարագէլի է օրինը։

6. Ազատ խորհելու հետ նաև ողբաւ խօսիլ։

7. Անձնութեան թիւն և զոհ։ . . .

«Աստիք են խմբագրական բուն և վիշ նախադիմութիւնը, ներք, որ չէին կրնար վերալիլ նաև մեր տեսութեան։ Ուստի այս նախադիմութիւնը առանց կատելու, և առանց մեր անձնական գրողներին ի կշիռ առնելու, փութաւ զինք Մանուկ անունով հանգէս մը հրատարակել։

«Մանուկ գիրք կանխաւ Հայ գրականութեան ճաւաղակը արտաւ և ազգային խմբագրութեան անդուգորդ յընդմեջ ալ զնախադիմութիւնը։ Աստիք անձնութիւն պարագայներ չէին իրեն։ ի վերայ այդ ամենայնի արդէ հրատարակութեան նորարարութեան ուսումնասիրութիւն իրեն և թիւնը արտաւ յաւաք յաւաք, միմայն ազգին փանտարի սպաս մը մատուցանելու թիւնութեամբ։ Մանուկ նկարագրին է Ազգային, Բանասիրական, Ռուսական, Ժամանակագրական և Զուարճիչ։

Մասի օրթերթին փետրուարի 11 թւոյն մէջ հանձնաւը կըբարդամբ։

«Դարաւ օրը գերաւ տէր Սարգիս Զաւարկանց Սարգիսիկեան ազգային հիւանդանոցին այցելութեան կըբաւել թուր պատասխաններն ուրախացնել և օրէն նիշ գաւ՝ հեգ օտմանն ունի ալ նուր ընդհեր է»։

Նորին բարձր Սրբազանութիւնը ամառ 22ին շարժաւ առաւուսուն Ռուսաց շաքիւնով հասաւ Իլմիր, ուր բանի մը ծաւ մնալով և մեր ազգային մեծարգոյ Վարչութեան իւր բարձր աստիճանին արժանաւոր յարգանք ընդունուելու և, շարունակել իւր ճանապարհորդութիւնը Յուլիէ երթալու։ Ուսիկ Նորապետ Վարչութեան կըբարդամբ ևս իւր շարժարձակութիւն անօրին սկան Ս. տեղեաց։

Գերաւ. Զաւարկանց սրբազանք տեսնելու դայոյ բարեկամ ազգային բազմութիւն անձնանք ազգային ընտր գտնէ 10—15 օր մնայ իլմիր և միսթարէ զոգ զոլորդը հեղեորայէ։ Բայց Նորին բարձր Սրբազանութիւնը զիս և է պատճառաւ, որչաժ ըլլալով անյապաղ կըբաւ, հայրական սիրով խոստացաւ ի վերադարձին մնալ առ մեզ երկու շաբաթի չափ։

—Գինար Հայկական նորապետ զիբրին մէջ հանգուլեալ Յարկութիւն Աւելուարեան տաղանդաւոր վարդապետին համառօտ կենսագրութիւնը կըբարդամբ, որուն մէջ գերաւ. Զաւարկանց սրբազանք իւր երկտասարդութեան ժամանակը բրած ազգայնական անձնանք մէկ զործը պատմութեան է. զոր արժան կըհամարիմք յառաջ բերել այս տեղ։

«Երբոր Ներսէսը 1828 թւին գնաց Բնարարաւ, Աւելուարեանը շատ միջոցի կրեց, մինչև բանտարկեալ էր Հաղբառ և հիւանդ մեծ ի մահ։ Այս ցաւալի դրութեան մէջ, միմայն մէկ երկտասարդ Հաղբառու և Սանահուն սարկաւազն գտնուեցաւ, որ գաւառի գալիս էր և ուղաւարտում մեք ի մահ Աւելուարեանին։ Եւ բերէ է ասել որ, եթէ այս երկտասարդ սարկաւազը չի լինէր, Յարկութիւն վարդապետը պիտոյ է մեռնէր։ Այս սարկաւազը այժմ Սարգիս արքայականութեան Զաւարկանց է, Իլմիւնայ տեղապահ կաթողիկոսի և առաջին անգամ Սինդի»։

Ուղարկութեան արժանի խնդիր մի։

Կ. Պոլսոյ ազգային խառն ժողովէն առ դաւառական Հայ հասարակութեան յուղարկեալ շրջաբերական մի՝ զոր իլմիր Հայոց եկեղեցին ևս ընկալաւ, կըծանոցանէ թէ սուրբ պատարագին մէջ ամենա. Տեղապահ Պատրիարքին անունը հետեւեալ կերպիս յիշուի. այսինքն՝ «Մերոյ պատրիարքութեան Տեղապահ տէր Լեւոնապետ Ս. Լեւոնապետ»։ Լեւոնապետ կըհետեւի թէ՛ երբոր նոր Պատրիարք մըն ալ ընտրուի, Մերոյ Պատրիարք պիտի յիշուի և ոչ թէ Կ. Պոլսոյ Պատրիարք, ինչպէս որ ի վաղուց անտի սովորութիւն եղած էր։

Կ. Պոլսոյ ազգային մեծաշուք Վարչութիւնը այս որոշումը ընելով, եթէ կուզէ ապացոյցանել թէ յիշեալ մայրաքաղաքին Պատրիարքը՝ Թուրքաստանի բոլոր Հայոց վերայ իշխող հոգեւոր հովիւ է, այս ապացոյցը միայն բառական փոփոխութեամբ չկրնար ըլլալ։ Վանքի Կ. Պոլսեցի Հայք՝ իրենք կընտրեն Պատրիարքը, իրենք կըհանեն երբոր կուզեն, և նոր Պատրիարքի ընտրութիւնն ալ դարձեալ իրենք կընեն, առանց մասնակցութեան դաւառական Հայոց։ որոց Մերոյ ըսելու արտօնութիւն կամ պատուէր տալը՝ բառական կըհամարուի. . . .

Իլմիրի Հայ ժողովուրդը՝ որ սահմանադրական վարչութեան պայմանոյր անտեղեկ չէ, քանի մը անգամ բողոքեց և դարձեալ կըբողոքէ ընդդէմ այս տեսակ ապօրինաւորութեանը, որ դաւառական Հայոց իրաւանց ժխտումն է և անոնց անարդար մը կըհաւատուի. զոր չեմք կրնար ընդունիլ առանց ինքը՝ զինքինս մեծապէս նուաստացնելու։ Վասնոր եթէ Կ. Պոլսոյ Պատրիարքը՝ Թուրքաստանի բոլոր Հայոց վերայ հովիւ կըկարգուի, բնական է որ բոլոր Հայոց հաւանութեամբ և ոչ թէ միայն Կ. Պոլսոյ Հայոց հաճոյից համեմատ ընտրուի։

Միւսնայ բողոքը քանի մը անգամ ուղղած եմք և այսօր դարձեալ կուղղեմք ազգային երեսփոխանական ժողովոյն կազմութեանը դէմ, որ օրինաւորապէս ընդհանուր չկրնար համարուիլ. վասնոր անոր մէջ դաւառական Հայոց երեսփոխանները չեն գտնուի. և գտնուելէնքն ալ նոյն իսկ վերաքննեալ Սահմանադրութեան կանոնացը համեմատ սակաւթիւ են յոյժ բազմաթիւութեամբ Կ. Պոլսոյ երեսփոխանաց թուոյն։

Ըսյալմ կաղաչեմք խոնարհաբար Կ. Պոլսոյ ազգային մեծա. Վարչութիւնը, նմանապէս Սահմանադրութեան վերաքննիչ Հանձնաժողովը, որպէսզի անկողնակալ և ազատասէր ուղղով ի կշիռ առնու և ծանր ուղարկութիւն մատուցանէ մեր այս խորհրդածութեանը, դիտողութեանը և բողոքմանը. զորս տարակոյս չունիմք թէ շատ օրինաւոր պիտի գտնեն։

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ. 26 ՓԵՏՐՈՒՄԱՐ

Ըմայս 16ին առաւուսուն հանդուցեալ բարձրա՝ Խուսա փաշային մարմինը ինչաւր գաղղիական պաւտարգմական շոգեւաւով հասաւ ի մայրաքաղաք և անոր յուղարկաւորութեան տխուր հանգէսը՝ որուն արտասուելից աչքը ներկայ գտնուեցան տերութեան մեծ և պալիկ բոլոր պաշտօնատարները հանդերձ խուս բաղմութեամբ, փառաւորապէս կատարուեցաւ և մարմինը լինիճապի կոչուած մզնիթը տարուելով հանդստեան ազօթքը (ճէնաղէ նամաղը) կարգայունէ ետեւ, Խաղը փաշա փոխադրեցաւ իրեն համար պատրաստուած դամբարանը դրուելու։ որուն վերայ յետոյ շքեղ դմբէթ մի պիտի շինուի։

—Պոլսոյ նախորդ Վալի և երբեմն իլմիր ընդհանուր կառավարիչ Սիւրէյա փաշան Ընթերցողի Տէլէթին անգամ անուանեցաւ։

—Օգոստոսի 16ին Սուլթանը հանգեալ Մէճիթիէ կարգին առաջին աստիճանի շքանշանը շնորհեաւ բարձրա. Ընթերցողի Սիւրէյա փաշան, որ անցեալ շաբթու ընկերութեամբ իւր ըմակից իշխանուհոյն Վարդիգոն գնաց։

—Մեծին Բերիտանիոյ գահաժառանգ բարձրապետի Կալէսի իշխանը և իւր ըմակից իշխանուհին որոնք այժմ Նիզիպոս կըգտնուին, մօտեցաւ կըսպասուին ի մայրաքաղաք. ուր արդէն Բարձրապետ Վրան կողմանէ պատրաստութիւններ կըլլան արժանաւոր պատուով ընդունելու համար Ընթերցող ապառնի թաղաւորը և թաղուհին։

—Կըսեմք թէ խաղիլ մէջ հաստատեալ Լաւաքը Լուսարեան և Լաւաքարեան գիշերօթիկ վարժարանը յառաջագէմ կըղարդանայ և անոր արտաքին տնօրէնութեան խորհուրդը հետեւեալ չորս բանիւրուն մեծարգոյ անձնեքններ վերակազմուեր է. որոնք են Լաւաք Սահակ Էփէնտի, Լաւաքեան Սահակ փան—Պեյ, Սիւրէյա փաշան Էփէնտի և Լուսարեան Տիգրան Էփէնտի։

—Բարձրապետ Վրան արաքին դործոյ դրատան պաշտօնակալներէն Գիսանեան մեծարգոյ Յովսէփ է.

Ֆէնտին՝ ինչպէս մէջ նոր հաստատուած օսմանեան հիւպատոսարանին գիւանադպր կարգեցաւ :

— Պէրլինի օսմանեան գեսպանատան նախորդ խորհրդոյ քարտուղար մեծաշուք Տիմիթրաքի—Պէյ Լաթիմարքին , որ Լաթիմի վիլայէթին մուալին Պլիզորաքի—Պէյ Լաթիմարքին եղբայրն է , սպա- ղրական դիւանին մուալին կարգեցաւ :

— Կիրիտի Գաղղիոյ հիւպատոս մօսիւ Հանքուա- ղոյին , նմանապէս նոյն կղզւոյն Լաթիմի հիւպա- տոսին , որոնք մարգասէր և հաշտարար ընթացք մի ունեցան Կիրիտի ապստամբութեան ժամանակը , Մէճիտիէ կարգին երրորդ աստիճանի մէյմէկ շքա- նշան շնորհուեցաւ :

— Կայսերական հրամանաւ հետեւեալ աստիճանա- բաշխութիւնները եղան : Լիթէնի նախորդ գեսպա- նատան առաջին խորհրդոյ քարտուղար Ֆիթիոս Ֆի- թիատի էֆէնտինի երկրորդ կարգի առաջին աստի- ճանի միւթէմայիլ շնորհուեցաւ : Միւսին աստի- ճանը շնորհուեցաւ Լիթէնի ընդհանուր հիւպատոս Միթիմատի էֆէնտի Լիթէնի և Սիրայի ընդհա- նուր հիւպատոսին : Զինեալ գեսպանատան խորհր- ղոյ երկրորդ քարտուղար Հալիտ—Պէյին երկրորդ կարգի երկրորդ աստիճանի միւթէմայիլ շնորհեցաւ :

— Կայսերական կառավարութիւնը՝ ըստ խնդրոյ Կ. Պօլսոյ ազգային վարչութեան , մարգասիրաբար բարեհաճեցաւ Ս. Փրիլի ազգային հիւանդանոցին օրը 200 օխա հաց սահմանելու , փոխանակ 75 օ- խայից , որ մինչև ցարդ կըշնորհուէր :

— Կաթոլիկ Հայոց եկեղեցականներէն գեր . տեարք Կիւղէլեան Հ. Յօհաննէս , Օսհրապեան Հ. Լն- տոնիսը , Սեւան տէր Եղուարդը և Շիրվաճեան Հ. Գարեգին վարդապետը Մէճիտիէ կարգին չոր- րորդ աստիճանի մէկ մէկ շքանշանաւ պատուեցան :

— Կ. Պօլսոյ Նիւֆաճան անուն լրագիրը մօտերս Մշոյ նկատմամբ լրագիր տեղեկագիր մի հրատա- րակած էր . որուն մէջ կերեի թէ խաբարդոյն իրան գալիս խօսքեր ըլլալով , տպագրութեան գիւանին վշտոյն համեմատ 1 ամսուան համար խափանուեցաւ :

— Մայրաքաղաքին 1. Թիֆլիսի գաղղիաբէն լրա- գիրը ծամանակէ մը 'ի վեր թշնամական յօդուած- ներ կը հրատարակէր Եղիպտոսի Լիզիլիէ ընկերու- թեանը գէմ : Ընդհանրեցր զրած էր թէ՛ մի որ իւր կեանքէն յուսահատեալ է և կուղէ անձնասպան ըլ- լալ առանց իւր յուսահատութիւնը աշխարհի իմացը- նելու , թող Լիզիլիէ ընկերութեան շողեռներուն մէկուն մէջ ճանապարհորդութիւն ընէ :

Մօտերս յիշեալ ընկերութեան կողմէն 1. Թիֆլիսի գէմ գատ վարուելով , տպագրական գի-ւանը գատապարտեց զիշեալ լրագիրը , որ հինգ օսմանեան լիւս տուական վճարէ :

Յաւալի արտիւ կը ծանուցանեմք զտարածաժ վախ- ճան խորատանձեան մեծարդոյ Վեորդ աղջկին . որ կարճաժամ հիւանդութենէ մը ետեւ ամսոյս 11ին դի- շերը առ Լաւուած փոխեցաւ 'ի հասակի 53 ամաց , սեւ սղոյ մէջ թողլով իւր ազնիւ ընտանիքը և իւր զաւակները : Հանգուցեալը՝ որ մայրաքաղաքին Հայոց երեւելի ու ազնուական դասուն կը վերաբերէր , բա- րեպաշտ բարեսիրաւ ու խղաղասէր անձ մըն էր :

ՔԱՆԱԶԱՆ ԵՄԵՐԵՐ

Չմիւռնիս , 4 Մարտ :

Ստոյգ տեղեկութիւններէ խմայանք թէ եկամտից նորընտիր տեսուչ վեմաւալ Սաաթը Էֆէնտին , որ բանիբուն և լեզուազէտ անձ մըն է , Պօլսոյն Մոլա- ղատէ կողուած մահմէտական ազնուազարմ գերդաստա- նին կը վերաբերի և իւր եղբայրն ալ մնլա է այժմ յիշ- եալ քաղաքը . հետեւաբար լրագրոյս նախընթաց թուոյն մէջ Կ. Պօլսոյ մեր թղթակցին գրածը՝ թէ ազգաւ բո- լնիայի է , բոլորովին անհիմն և սխալ է :

— Գարեգինեանը՝ որ վաղը կը ընկնայ , թէ և ամեն տարուան ալ շատ զուարճալի չեղաւ , բայց և այնպէս այս տարի Հայոց թղթը մեր աղղային երկատարողներէն բաւական ընտանեկան պարահանդէսներ տրուեցան . ընտանեկան ըսելով՝ կիմանամք թէ օտարազգի չլիային : Այս պարահանդէսներուն մէջ , որ Հայ օրիորդները ի- րենց գեղեցիկութեամբ , համեստ և զուարթ ընթացքով ու իրենց վայելուչ հօգուտներով կը խոյսէին , կրնամք ըսել թէ զուարճութիւնը և զրօսանքը կառարեալ էին . վասնզի պարը և թուրքի խաղը մինչև առաւօտ տեսցին :

Եթէ քաղաքակրթութիւնը՝ միայն եւրոպական սովորու- թեանց համեմատ պարահանդէսներ ընկու , ա՛նոնց ալս կանոնադրապէս կարաւելու և մեր տիկիները ճիշտ ա- նոնց ալս վայելչութեամբ հագուելու վերայ հիմնուած ըլլար , կրնայինք համարձակապէս ըսելու թէ զվիւննայի Հայքս քաղաքակրթութիւնը կատարելապէս ձեռք բե- րած ենք : Եւ շնորհիւ զրուցելով՝ այսպիսի բարեկարգ խնոցները և սիրալիր հանդէսները՝ ժողովրդեան մը քաղաքակրթութեան մէկ գլխաւոր մասը կը համարուին և ազգօգուտ են , մանաւանդ եթէ անոնց մէջ շատ զրա- մով թուրք խաղալու սովորութիւնը չըլլայ . բայց և այնպէս քաղաքակրթութեան միւս հիմնաւոր մասանց վրայօք ալ չենք ըսեր աւելի , այլ միւսնոյն բարենախանձ եռանդը և հոգը ունենալու է :

— Ուրախ որտեւ կիմանամք թէ քաղաքի մարտա- տանց տեսուչ փե . Եֆէնտին—Պէյը առաջին կարգի առաջին աստիճանի պաշտօնատար բնութեանցաւ :

— Գաղղիոյ փողոցաց կազմով լուսաւորութիւնը համար ծամանակէ մը 'ի վեր լաւմիթիւ ստորադրութեանը աշխարհիկ օրուած է տեղական իշխանութեանը :

— Մանուկէն Փետրուար 13 թուոյն մէջ կրկնապար- ճ Վսեմաշուք Սրբահամ—Պէյը (Երաւեան) հաճեցաւ Պէյքօղի դպրոցին համար հազար դուրուշի դուստր մը ամսէ ամիս նուիրել : Սրբահամ—Պէյի այս աստուածա- հաճոյ առատաձեռնութիւնը՝ ո՛չ միայն Վիլյօղի Հայ հասարակութեան , այլ ընդհանուր ազգին շնորհակալու- թեան արժանի է :

— Լոտոնէին ըստ Փրանկաց Մարտի 3 թուով հասած հետապիր մի կը ծանուցանէ թէ Վիլյօղի կառավարա- թիւնը նոր հրահանգներ տուած է Եգիպտոսի իւր ընդ- հանուր հիւպատոս Սթէնթըն գնդապետին , որ հարկա-ւոր միջոցները 'ի զօրծ գնէ՝ Հայ նուիրակաց Հասկէլու- տանէն վերադարձը գիւրացնելու համար :

Լայս առաւօտ Եգիպտոսիցիւնցէն փետրուարի 25 ամսաթուով հետեւեալ կարեւոր նախաճը ընկալաք .

Արժանապարհ խմբագիր ,

Քանի մի օրէ 'ի վեր աստ ազգայնաց մէջ մեծ յուզումն մի կար թէ Յսիւսեան մեծա . Թագուոր աղան ազգային հոգաբարձութենէ՝ Եփրատ քաղաքի : Ասոր վերայ ազգա- յին բաղմամբիւ ստորագրութեամբ աշխարհիկ մի պատ- ռաստելով՝ երբ յիշեալ աղան Պահլիլէն վերադարձա՝ փութապէն մասնաւոր պատուամատուրութեամբ մի Նորին Ազնուութեանը մատուցանել , թախանձանք խնդրելով որ գոնէ 'ի չնորհս աղբարաց կոթորու իւր այս գէտա-ւորութիւնը : Մեծա . Թագուոր աղան երկու անգամ ևս այս աշխարհիկը միմեմբ խնդրելին անընդունելի ըլլալը խմայանք է : Վերջապէս ամսոյս 23ին՝ ըստ հը-րաւորանաց յիշեալ աղային , ընդհանուր ժողով դուստր- ուելով՝ խոսեւ բազմութիւն մի խոնկեցան յԱռաջնորդ դուրանն : Բոլոր բազմութեանը անկարելի եղաւ սրահին մէջ մտնել . ետեւի շտաբը առաջնորդարանին բակը ու սանդուխներուն վերայ նստային : Այս առաջին ան-գամն է որ տեսայ , թէ Ազգաբանդիւր մէջ այսչափ ալ-գայներ կը գտնուին եղեր :

Այս ժողովոյն մէջ Թագուոր աղան յոռաճ բերաւ թէ երկար ծամանակէ 'ի վեր ազգային գործոց մէջ գտնուե- լով շատ յոգնած է . և բոլոր ազգայնաց իւր շնորհակա- լութիւնը յայտնելով՝ խմայուց վերջապէս թէ աղային իւր փոխ—հոգաբարձութեան հրամարականը ընդուն- ուած է փե . Նուար փառալէս և ետեւալիկեց որ ուրիշ մի ընտրուի անմիջապէս : Յիտ սպարդի իւր օրով ե-ղած անցքերուն վրայօք տեղեկագիր մի կարուաց . որուն օրինակը ձեզի գրելու թէպէտեւ շատ հօգ ասորի , բայց մինչ ցժամս չկրցայ ձեռք ձգել : Բաղմութիւնը շատ ան-գամ Թագուոր աղային խօսքը ընդմիջելով կը պատաս-խանէին՝ «Պաշկապընք քանքմայլոց , պաշկապընք իս-տեմէլից» : Գարծեալ հողի թէ բերանը կը բարձր իւր խօսքը շարունակելու , անմիջապէս կարգիլէին զնա՝ Թա-ցմայլոց , իստեմէլից աղաղակներով :

Վերջապէս տեսնելով որ եղած յուզումներէն ոչ որ կրնար խօսք հասկնալ , երկու անգամ ուղից մեկնիլ ժո-ղովն . բայց երկու անգամ ևս բաղմութիւնը անոր ծառան զոցելով արգիլելին զնա , որպիսի գոհացուցիչ պատասխան մի տանու իրմէ : Բայց կը յայտնաւ ըսելու որ չյաջողեցան : Ասոր վերայ , արժա . տէր Հայրը և Թագալիս յարգիլիւ տեսնելով թէ անկարելի պիտի ըլ-լայ ժողովուրդը հանդարտեցնել և երկու կողմը համա-ղիւ , միտերան խնդրելին մեծա . Թագուոր աղային որ զոնէ ամիս մը ևս շարունակէ , մինչև որ այս բանիս համար աշխարհիկ մը գրեն առ փե . Նուար փառալէս և պատասխանը առնու . բանդի , ըսին , որչափ որ իրեւ

Պիւտնորդ ձեր հրամարականը տուած էք , ստիպեմ Նուար փառալէս կողմէն աղաարարութիւն մի չէ ե-ղած առ ազգն : Եւ այժմ գործը այսպէս 'ի կտի մնաց :

Թողովրդեան յոյսը այժմ վե . Նուար փառալէս ալ-գապարտութեանը վերայ է . վասնզի նա միայն խարդ է կրկին ընդունել տալու նմա այս ծանր պոլսոնը : Այս համառօտապէս պատմուած անցքին կրնար հասկնալ , յարգել խմբագիր , թէ յիշեալ հրամարականը ինչ առ-տիճան ցաւ սրտանաւ եւ Ազգաբանդիւր ժողովրդեան :

3. 2.

ՀԻՄՆԱԳԻՆ ԲԱՐԵԿԱՍԵ

ԳԵՂԱՏԱՏՔ ՀԱՆՈՒՅԻՐ

ՋԱՆՅԻՆ ՀԻՄՆԱԳԻՆՈՒԹԻՒՆԵՐ

Մարդոց ջղացին գրութեան (Կիւրթ) շատ յոգնած ըլլալը ստեղծել ախտ մըն է և զիդերուն ամենափոքրիկ շարժումը կամ զըր-գը ունեցնելը մշտապէս է յոյժ . վասնզի ուր դանդաղ է շնորհե-ղը — Միւսի դեղը այս է . քիչ խմ գինի , զարեւուր , և ոգե-լից ըմպելիք . և աւելի օղիկ կը ըլլայ որ իւրբոյն հեռեւառաւ-նոնցմէ , և ամենեւին չիմեւ . նմանապէս խոհեմ մի խմեր , և անոր սեղ թէթեթ (Եփրատ) գոհ եղիր : Կարելի եղածին շտի ժա-րուր օգ ծծէ , ամեն գիւղը իմ գեղահատեւեւ երեք կամ չորս հա-կըլէ շատ միս կեր և համեմունք (Կաւա) հեռի կեցիր : Եթէ այս օգտակար կանոնները ճշտութեամբ 'ի գործ դնելու ըլլաւ , միտքը շատով պիտի հանգստանայ , մարմնը աւելի ուղիւ ըլլայ և պիտի մոռնաւ թէ ջղաց շարժումն ունեցար :

ԱՆԿԱՐԳՈՒԹԻՒՆԵՐ ԵՐԿՐԱՄԱՆՅՈՒՆՆԵՐ

Այս գործարանաց վերաբերեալ ամեն հիւանդութեանց միջ-թէ կը զգնեն շտի անկել ջրայից կըլան կամ բուսական շէն ըլ-լար , թէ քարը կամ աւաղը երկիւմնաց կը համին կամ թէ ա-ւանց մը ցաւեր կը դոյնան մէջքին համապատասխանաձ մասը : Աս- ամեն հիւանդութեանց ծամանակը պէտք է Հոլլ օտէր գեղահատե-րը աւելու-տուցալ հրահանգաց համեմատ և անոր արեղանիւղը չը-փել երկեմանց՝ վարի կողմը անկողին մանկու ծամանակը : Այս գործունը անմիջապէս օրնութիւն մի պիտի մատուցանէ , այնինչ ու-րեւ գեղերը զար տեղը գործածուած պիտի ըլլան :

ՍՏԵՄԱԳԵՍԻ ԱՆՈՒՅԻՐԸ

Որ և է գեղ մի չկրնար աստուծոյ զօրութիւնը նորոգել և աշէկցնել զայն շատով՝ ինչպէս այս գեղահատեւեւ . որոնք անբարե-խառնութենէ կամ վատթար կերակուել պատճառաւ ըրըր թիւ-կութիւնը ու կլանեն և կը համին 'ի լեարդ (Կաւա Գեղեր) , ո-րուն գործողութիւնը կը կարգաւորեն : Գեղերու սաստիկ ձգտման (Կաւա) գեղերու մը քանչիւր ներկորութիւն մի ունի և լեղիկ- ու աստուծոյ ամեն անկարգութիւնները միշտ կը բժշկէ :

ԲՈՐԲՈՒՅԻՐ ԹԻՐԱՆԱՅԻՆ (Կաւա) ՀԱՂ ԵՒ ՀԱՐԲԻՐԻՐ

Հիւանդութեան վերաբերեալ գործարանաց հիւանդութիւնը ամեն արտեւ աւելի յաճախ կը պատահէ և երբեմն աւելի վատն-դաւոր է : Ասոնց գործողութեանց անկարգ ընթացքին առաջին նը-շանները կրնան միշտ կարգաւորուիլ Հոլլ օտէրի հաշակաւոր գեղա-հատից միջոցաւ : Ասոնց շտաբը կը դարձնեն արեւն որ և է առ- ծամանակեայ աղաղակութիւնը , կը թիւթեցնեն խցուած շնչերակնե-րը , կը բարեխառնեն շնչաւորութեան սաստիկ արագութիւնը և կա-րողութիւն կուտան շնչաւորութեան փոքրեւոր գիւրութեամբ ու կա-նոնաւորապէս զօրեւոր : Այս գեղահատերը՝ իրենց մաքրողական զօրութեամբ կը սրեն արեւը ամեն աղաղակութիւններէ , և այն եղանակաւ կը զօրացնեն զգրութիւնը (Կիւրթ) ընդգէմ ծիւրա-կան արտեւ , շնչաղեղութեան , և ուրիշ թեքային ակարութեանց :

ՏԿԱՐԱՅԻՆԱԼ ՄԱՐԿԻՆԱՅԻՆ ԲԱՆԿԱՅԻՆՈՒԹԻՒՆԵՐ

Տկարութեան , թուրութեան և ջղացաւորութեան գեղերը մէջ , որոնք որ և է ընտանի կամ գերմանական շափաղանդութենէ յա-ւաջ եկած են , այս գեղահատից այլալոյն է նորոգիչ ներգործու-թիւնը մեծապէս օգտակար է . քանզի մարտողութիւնը կը վերահա-տատէ , մարմնայն ամեն հիւթոց թափումը կը կանոնաւորէ , ջղային գրութիւնը կը զօրացնէ , հիւանդութեան միտքը կը յարգարէ և գերմա-պէս աւաղակութիւնը ձեռք կը բերէ :

Հոլլ օտէրի գեղահատերը ամեն օգտակար գեղերն են հե-տեւեալ հիւանդութեանց համար .

Հիւանդութիւն ,	Թոքացաւորութիւն ,
Մախմային ախտ ,	Տեւաւաւորութիւն ,
Խիթ (Կաւա) ,	Գոհ օրովայնի ,
Հարբուղի ,	Միկարդիւթիւն ,
Զարեկան ախտ ,	Բարբորոն ,
Թանջ (Կաւա) ,	Գաւալի ,
Թաւալ (Կաւա) ,	Բարբութիւն արտեւ ,
Խոյլ պարանոցի ,	Քար կամ խիճ միջա- նոց ,
Վերնոտութիւն ,	Նոցի ,
Լեղիկ հիւանդութիւն ,	Մորթային հիւանդու- թիւն ,
Փոքրացաւ ,	Արեղիկան ախտ ,

Այս գեղահատերը , որ կը շնորհիւ Հոլլ օտէր բժշկին անձա-կան վերադասութեամբ , կը վաճառեն իւր գործարանը 'ի Լո-տոն , Սթրէտ Կոլուած թաղը թիւ 24 , 'ի զին 1 և 1 1/2 շէն-նի , 2 3/4 և 4 1/2 շէնի ուտիլ , ըստ մեծութեան տոյց :

Գիտեալ արժան է որ տեղեւ հրահանգներ կան ամեն լեղու-թիւնը մէկ հատ կը գտնուի իւրաքանչիւր տուիւն մէջ 'ի տեղե-կութիւն հիւանդաց , ամեն պարագայից մէջ :

Խմբագիր—տէր լրագրոյս ,
Գ . Կաւա Գ . Պաշկապընք :

Ի ՏԳԱՐԱՆԻ ՍՐԵՍԻՆՈՒՍՈՑ ՄԱՐԿԱՅԻՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ